

G'aybullayeva Shaxina

Talaba, Buxoro Davlat Pedagogika instituti

Annotatsiya. «Ta'lim to'g'risida» gi Qonun har bir o'qituvchidan tashabbuskorlik, ijodiylik, mustaqil fikrlay olish, yechimlarning yangi, andozasiz yondashuvlarni talab qiladi. Maktabdagi geografiya darsini tashkil etish pedagogik ijodkorlikning bosh plasdarmi hisoblanadi. Darsda o'qituvchining asosiy ehtiyoji: uzatish, berish, o'rgatish amalga oshiriladi. Yosh avlodga o'z bilim va tajribalarini uzatish jarayonida o'qituvchi o'z ijodkorligini namoyon qiladi. Ushbu maqolada geografiya ta'limini tashkil etish shakllari va geografiya darsiga qo'yiladigan talablar haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: ilmiy tahlil, metodik tahlil, didaktik tahlil, umum pedagogik tahlil, tabaqalashtirish, ixtiyoriy ta'lim olish, darsning maqsadi, darsda ilmiylik, amaliy-metodik yordam.

Asosiy qism

O'qituvchining darsni tashkil etishdagi mahorati. Dars ishlarida an'anaviy metodika bo'yicha ko'plab kamchiliklar haligacha yo'qolgani yo'q. Masalan, dars o'tish jarayonida ma'nosini anglamay, yod olish elementlari haligacha saqlangan. Ko'pchilik o'qituvchilar hozirgi zamon iqtisodiy- ijtimoiy va ma'naviy hayotni yoritib borib, yetilib qolgan muammolarni tahlil qilishga e'tibor berishmaydi, balki o'quvchida materialning eng muhim joylarini yodlab olishni talab etadilar. Bunday dars berishdan qochish kerak. O'quv jarayonini tashkil etishga yangicha sifat yondashuvi kerak. Shuning uchun maktabdagi formapizmni bartaraf etishga qaratilgan yangi g'oyalar, konstruktiv holatlar pedagogik jamoatchilik tomonidan katta e'tibor bilan kutib olinmoqda. Bu haqda gapirganda, birinchi navbatda, pedagogik hamkorlik haqida aytish o'rinli. Bunday pedagogik hamkorlikning mualliflari o'qituvchi-novatorlar V.F. Shatalov, Ye.N. Lisenkova, P.I. Volkov,

M.P. Shetinin va boshqalar haqida gapirish mumkin. Pedagogik hamkorlik metodikasiga tayanib ishlansa, ancha yengil bo'ladi. Bu yerda o'qituvchi xotirjam, bolalar ham xotirjam, o'zaro ishonch, ularga yengil, o'qituvchi ham xursand. Quyida o'qituvchi-novatorlarning pedagogik hamkorlikka asoslangan ijodiy laboratoriyalari ishi bilan tanishimiz.

O'quvchilar bilan munosabat. O'qituvchi oldida o'quvchilarni ta'limning umumiy mehnatiga jalb etishdek muhim vazifa turadi. Pedagogik hamkorlik oldingi pedagogikadan, bolalarni o'qishga tortishda o'qituvchi va o'quvchining birgalikdagi mehnati asosiga qurilganligi bilan xarakterlanadi. O'quvchilar bilan munosabatda novatorlik yondashuvining mohiyati shundaki, ijtimoiy sharoitlarning o'zgarishi ta'lim tizimida adekvativ o'zgarishlarni talab etadi. V.IJuravlevning ta'kidlashicha, hamkorlik pedagogikasi nafaqat munosabatlar, balki bilish operasiyasining tuzilishini, bilimlarni jamoa bo'lib egallash va mustaqil bo'lib yakka tartibda ishlashni (eng yaxshi sherik bo'lish uchun) ham talab etadi.

Ixtiyoriy ta'lim olish. Hamkorlik pedagogikasining bu prinsipi o'quvchida qo'rqish hissini yo'qotish, erkin bo'lish, o'ziga ishonch uyg'otish, unda to'laqonli ijodiy ishlashga qobil insonni ko'rish, V.A. Suxomlinskiy so'zi bilan aytganda, muvaffaqiyatdan yuzaga kelgan ko'tarinkilik bo'lsa, o'sha yerda o'qishga qiziqish bo'ladi. Qiyin maqsad g'oyasi. Tajribani o'tkazuvchi o'qituvchilarning yozishicha, ularning ishlari an'anaviy darsdan shunisi bilan farq qiladiki, ular bolalar bilan hamkorlik g'oyasini quvvatlab turadi, bolalar oldiga ko'proq murakkab maqsadlarni qo'yadi, ularning o'ta murakkabligiga e'tiborni qaratadi va ushbu maqsad albatta amalga oshiriladi, bu o'rinda mavzu yaxshi o'zlashtirilgan bo'lishi kerak. Mazkur holatda o'quvchilarni maqsadning o'zigina emas, balki qiyinchiliklarni yengishga bo'lgan qat'iy ishonch ham birlashtiradi.

Dars tahlili va uning turlari. Maktabni ilmiy-metodik boshqarishga yo'naltirilgan pedagogik jarayonning tarkibiy qismlaridan biri darslarni tahlil qilishdir. Maktab rahbariyatining ish ko'lamini qanchalik ko'p qirrali bo'lmasin, ichki boshqaruvning asosiy vazifalaridan biri - ta'lim jarayonini tashkil etish va nazorat qilishdan iborat.

Shuning uchun, darslarga kirish va uni tahlil etish - ta'lim sifatini ta'minlovchi asosiy omildir. Darslarni uch yo'nalishda tahlil etish mumkin: -to'liq (majmuaviy);

- ayrim yo'nalishli;
- qisqa (aniq) maqsadli.

Darsning to'liq tahlilida: darsning maqsadi, mazmuni, tashkil etilish shakli, ularning o'zaro aloqalari, shuningdek, uning didaktik, pedagogik, psixologik, ilmiy, metodik, tashkiliy tomonlari ko'zda tutiladi.

Ayrim yo'nalishli tahlilda darsning ayrim yo'nalishlari keng qamrovli va chuqur, ya'ni, darsni psixologik va metodik jihatdan tashkil etilish mexanizmlari alohida o'rganiladi. Ayrim yo'nalishli tahlilda umumiy o'rganishning ayrim qirralari, ilmiy-nazariy, metodik tomonlari chuqur tahlil etilib baholanadi. Lekin, bu holda ham darsning maqsadiga erishilganligi, o'quvchilarning qiziqishi, xohish- istaklarining hisobga olinishi, dars rejalarining to'liq bajarilishi inobatga olinadi.

Darsga qo'yilgan qaysi talablar bajarildi? Qaysi tomonlari ijro etilmay qoldi? Darsda o'qituvchi nimani bera oldi? kabi savollargina emas, balki o'quvchilar mustaqil bilim olishga kirisha oldilarmi? Darsda ular o'qituvchiga hamfikir, hamkor bo'la oldilarmi? Matn ustida, darslik ustida ishlaganlarida o'quvchining yakka tartibda, juft-juft bo'lib, kichik guruhlarda ishlashiga muhit yaratildimi? Ilg'or pedagogik texnologiya, innovatsiyalardan foydalanildimi? degan savollarga ham tahlil jarayonida javob izlanishi kerak.

Darsni kuzatish va uning tahlili. Dars kuzatish va tahlil qilish orqali o'quvchilarning umumiy tayyorgarligi, bilim olishdagi faoliyati, o'quv fanga bo'lgan qiziqishi, diqqat bilan ishlashi, matn, xarita, jadval, asboblilar bilan mustaqil ishlay bilishi, o'qituvchiga bo'lgan munosabati aniqlanadi. Shu bilan birga o'qituvchining faoliyati ham tahlil qilinadi. Chunonchi, o'qituvchining o'quv dasturi materiallarini bilish darajasi, yangi mavzuni tushuntirish jarayonida asosiy fikrni ajratib olishi, ilmiylik va soddalik, ko'rgazmalilik tamoyillariga rioya qilishi, dars maqsadini to'g'ri qo'yishi, dars jarayonni to'g'ri rejalashtirishi, darsda hamkorlikka erisha olishi, bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishni nazorat

etish, o'quvchilar bilan yakka va jamoada ishlashni tashkil eta bilishi, dars mobaynida vaqtdan unumli foydalanishi va pedagogik muomala madaniyatini egallaganlik darajasi, kabi jihatlar inobatga olinadi.

O'qituvchining darsini bir necha marta kuzatish va tahlil qilish uning pedagogik mahorati, ish tizimi, o'quvchilarining o'zlashtirishi, bilim darajasi kabi sohaviy va kasbiy layoqati yuzasidan xulosa chiqarish imkonini beradi.

Ta'kidlash joizki, umumiy o'rta ta'lim maktab o'qituvchilarining darslarini tahlil qilishda ko'pincha kuzatuvchilar darsga yaxlit tizim sifatida qaramay ko'proq tashqi jihatlariga baho beradilar, darsning mazmun-mohiyati xususida yuzaki muloxaza yuritadilar. Shuningdek, dars tahlilida o'qituvchining ko'rsatmali quoldan foydalanishi, didaktik kartochkalar bilan ishlashi va hokazolar aytiladi- yu, ammo ulardan nima maqsadda, qaysi vaziyatda foydalanilgani, qanchalik samara berganligi, vaqt taqsimotiga to'g'ri amal qilinganligi, o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan olmaganligi kabi masalalar to'g'risida fikr yuritilmaydi. Bundan tashqari yana bir jiddiy kamchilik o'qituvchining o'zini o'zi tahlil qilishga e'tibor qaratmaslikdir. O'zini-o'zi tahlil qilish tamoyili o'qituvchining o'z faoliyatidagi yutuq va kamchiliklarini aniqlash va bartaraf etishga oid maqsadli yo'lni belgilab olishiga asos bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'qituvchilarning kasbiy malakasini, mahoratini oshirishda amaliy-metodik yordam berishning hamda shu asnoda geografiya darsini tashkil etishning eng samarali usullaridan biri o'qituvchining darsini kuzatish va unga beriladigan tavsiya hisoblanadi. O'qituvchilarning darsini kuzatish va uni tahlil qilishning asosiy maqsadi o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirishga, maktabning ta'lim-tarbiya ishlarini yanada takomillashtirishga, o'qituvchilarning ma'suliyatini oshirishga qaratilmog'i lozim.

Foydalanilagan adabiyotlar

1. Abduraxmonov B.M. Maktab o'quvchilarining geografik madaniyatini shakllantirishda ta'lim vositalaridan foydalanish metodikasi (tabiiy geografiya misolida). Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiya avtoreferati -Namangan.: 2021-yil. 44 b.

2. Abdullayeva D.N. Geografiya fani o‘qituvchilarining malakasini oshirish jarayonida elektron ta’lim vositalaridan foydalanish mexanizmlarini takomillashtirish. Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiya avtoreferati -Samarqand.: 2021-yil. 49 b.
3. Abdurashidov Z.A. Farg‘ona vodiysida muqobil energiya manbalaridan foydalanishning geografik xususiyatlari (O‘zbekiston Respublikasi misolida).Geografiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiya avtoreferati -N.: 2018-yil. 51 b.
4. Abduqodirov A.A., Pardayev A.X. Masofali o‘qitish nazariyasi va amaliyoti. –T.: Fan, 2009-yil. 145 b.
5. Axmedov E.R. Virtual ta’lim texnologiyalari vositasida umumkasbiy fanlarni o‘qitish metodikasini takomillashtirish. Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiya avtoreferati. Toshkent.: 2021-yil. 26 b.